

TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHISINING TEXNOLOGIK MADANIYATI

Haydarov Ramazon Mamayusupovich

Termiz davlat universiteti Texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi

e-mail:haydarov_ramazon@mail.ru

Annotasiya: *Ushbu maqolada zamonaviy pedagogik ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda kasbiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirish, kasbiy yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *zamonaviy pedagogik texnologiyalar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, texnologik madaniyat,*

Annotasiya: *Данная статья посвящена формированию и развитию профессиональных компетенций при подготовке учителей современного педагогического образования, разработке профессионально ориентированных технологий обучения.*

Ключевые слова: *современные педагогические технологии, личностный подход, технологическая культура*

Resume: *This article is devoted to the formation and development of professional competencies in the preparation of teachers of modern pedagogical education, the development of professionally oriented teaching technologies.*

Keywords: *modern pedagogical technologies, personal approach, technological culture,*

Pedagogika Oliy ta'lim muassasalarida(POTM) bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishda kasbiy yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarni ishlab chiqish, amalda qullashga katta e'tibor berilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilar tarkibi tomonidan ishlab chiqilayotgan va foydalanilayotgan o'qitish texnologiyalari bo'lajak mutaxassis kasbiy kompetentligining qaror topishi va tarbiyalash ta'lim tizimining tarkibiy qismi bulib, kasbni egallashning kasbiy-ahamiyatli bazasini dastlabki yaratishga, kasbiy faoliyatni yuqori darajada amalga oshirish uchun nazariy, amaliy va motivatsiyali tayyorgarlik, kasbiy kompetentlik shakllanishiga yordam beradi. Hozirgi davr talabi zamonaviy o'qituvchilarni tayyorlashning yuqori sifatiga qaratilgan.

Pedagogika Oliy ta'lim muassasalarida quyidagi muammolar mavjudligi tadqiqotimiz davonida aniqlandi.Ular quyidgilar:[2]

- o'qituvchilar tomonidan hal etilayotgan nazariy va amaliy muammolar, ta'limni yangilash va o'quvchilarning mavjud tayyorgarligiga qo'yiladigan yangi talablar etarli darajada emasligi;

- kasbiy pedagogik ta'lim tizimidagi yondashuvlarning, xususan, texnologik madaniyatning etarli darajada uslubiy ishlab chiqilmaganligi;
- o'quv jarayonida mustaqil ishlar ulushining ortishi va bilim, ko'nikma va mahorat, mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etishga psixologik tayyorgarlik darajasining etarli emasligi;
- o'qituvchiga qo'yilayotgan hayotning zamonaviy talablari, xususan, uning texnologik madaniyatni egallashi va fan o'qituvchilarini tayyorlashning amaldagi tizimi, asosan, muayyan fanni o'qitish funksiyasini amalga oshirishga qaratilganligi;
- mashg'ulotlarda subekt-obe'kt munosabatlaridan obe'kt-obe'kt munosabatlariga o'tishdagi muammolarning mavjudligi;
- Oliy ta'lim muassasalarining texnologik madaniyatga ega yuqori malakali o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyoji;
- yangi o'quv, shu jumladan axborot kommunikatsion texnologiyalarini o'quv amaliyotiga nisbatan muvaffaqiyatli joriy etish va texnologik madaniyatni shakllantirishning etarli darajada emasligi;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularni qo'llashning noan'anaviy usullari sifatiga doimiy ravishda ortib borayotgan talablar;
- texnologik madaniyatni shakllantirish zarurati va ushbu muammoni hal qilish uchun zarur o'quv-uslubiy jihozlarning etishmasligi;
- eng yaxshi o'qituvchilarning kasbiy faoliyati natijasida paydo bo'lgan texnologik madaniyatni o'zlashtirish mezonlari va oldingi baholash usullari.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun maqsadlar, mazmun, shartlar, vositalar va natijalar o'rtasidagi barqaror aloqalarni ta'minlaydigan turli ta'lim darajalarida o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligining zamonaviy modelini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish kerak. U o'qituvchining texnologik madaniyatini shakllantirish g'oyasiga asoslanishi kerak.

Bo'lajak o'qituvchilar tadqiqot yo'nalishi sifatida o'qituvchilarning texnologik madaniyatini shakllantirish zarurati madaniy bilimlarni kasbiy pedagogik madaniyat va pedagogik texnologiyaga joriy etishning dolzarbligini tushunishga asoslanadi. Texnologik-madaniy yondashuv faqat tarixning nazariy siklini o'z ichiga olgan madaniyatshunoslik va jahon san'at madaniyatining predmetli fanlaridan kengroqdir. Uning kengayishi umumiy kasbiy tayyorgarlik, ilmiy-tadqiqot va tarbiyaviy faoliyat orqali bilimlarni, dunyoqarashni va texnologik madaniyatni shakllantirishning amaliy faoliyati bilan bog'liq.[1]

Madaniyatning xususiyatlari haqidagi zamonaviy g'oyalar "o'qituvchining texnologik madaniyati" tushunchasini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi, uning funktsional bloklariga kiritilgan tegishli tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatdi. Texnologik madaniyat tarkibining murakkabligi aniq, chunki bu tarkib umuman

olganda o'qituvchining kasbiy faoliyati doirasida etarlicha o'rganilmagan. Texnologik madaniyatning yangi kontseptsiyasini, uni kasbiy madaniyatning an'anaviy doirasidan tashqariga olib chiqishni asoslash uchun tadqiqotning asosini tashkil etuvchi va uning boshlang'ich nuqtalarini aniqlaydigan nazariy g'oyalarni tanlash kerak edi.

Bizning tadqiqotimizda asosiy, tizimni tashkil etuvchi tushuncha "texnologik madaniyat"dir. Ushbu hodisaning mohiyatini ochishga yordam beradigan asosiy tushunchalar doirasi jahon umumiy va pedagogik madaniyati tajribasini tahlil qilish orqali aniqlanadi. Biz jahon madaniyati kontseptsiyasiga uning umumiy ekanligi va shuning uchun ham pedagogik, ham texnologik madaniyat jahon madaniyatiga xos bo'lgan ma'lum maqsad va funksiyalarni amalga oshirishidan kelib chiqqan holda murojaat qildik. O'qituvchilik kasbining ijodiy xususiyatini hisobga olgan holda, Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida biz har bir talaba, magistr, o'qituvchi shaxsini ijodiy o'zini-o'zi anglash, uning ijodiy individualligini aniqlash va shakllantirish uchun shart-sharoitlarni ishlab chiqilishi lozim deb hisoblaymiz. Texnologik madaniyatni shakllantirish uchun pedagogik ta'limda nafaqat ommaviy reproduktiv, balki individual ijodiy yondashuv ham muhim.[3]

Bo'lajak o'qituvchining texnologik madaniyatni o'zlashtirish jarayoni ijodiy muammolarni, innovatsion faoliyatni, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda - bo'lajak o'qituvchining, ayniqsa, gumanitar fanlarning, dunyo qadriyatlarini o'zlashtirishi fonida rivojlanishi kerak.

Bizning fikrimizcha, texnologik madaniyat o'qituvchi shaxsining o'ziga xos kasbiy faoliyati orqali amalga oshiriladigan murakkab uzviyligi va uzluksizligi ta'minlangan ta'limdir. Madaniyatning faoliyat kontseptsiyasi uni inson faoliyatining o'ziga xos usuli sifatida o'rganishni nazarda tutadi va inson, uning faoliyati va madaniyatining uzviy bog'liqligini tasdiqlaydi.

Demak, inson faoliyatining o'ziga xos turlari qancha bo'lsa, madaniyatning ham ko'p turlari mavjud. Shu asosda, o'tkazilgan tahlilga muvofiq, pedagogik madaniyat kasbiy madaniyatning bir turi - jamiyatning kasbiy faoliyat bilan shug'ullanadigan odamlarning madaniy darajasiga qo'yadigan talablarini aks ettiruvchi sifatida ajralib turadi; texnologik madaniyat kasbiy pedagogik tayyorgarlikning qadriyat asosi hisoblanadi.[5]

O'qituvchining texnologik madaniyati umuminsoniy tip sifatida madaniyatning umumiy yaxlit tizimida mavjud (1-rasm). **O'qituvchining texnologik madaniyat sifatleri zanjiri.**

Bu tushunchani zanjirda tahlil qilamiz: texnologiya – pedagogik texnologiya – texnologik madaniyat. Texnologiya - bu, birinchi navbatda, ularning yashash muhitining moddiy muhitini tushunishni yaxshilash, ushbu muhit ustidan nazoratni yaxshilash va uni yanada oqilona boshqarish uchun vositalarni yaratish jarayonlari uchun umumiy atama.

Pedagogik texnologiya-o‘qitishda shaxsning “ruxsat beruvchi imkoniyatlari”ni ro‘yobga chiqarishga qaratilgan bo‘lsa, loyihalash ana shu “ruxsat beruvchi imkoniyatlar”ni izlashga qisqartiriladi; agar texnologiya maqsadlar va ta’lim vositalarining birligini qayta birlashtirishga intilsa, u holda maqsadlarni tanlash va shakllantirish jarayoni dizayn vazifasi hisoblanadi.

Texnologiya o‘quv maqsadlariga erishish yo‘llari va vositalari to‘g‘risidagi bilimlar tizimi sifatida, o‘quv jarayonida qo‘llaniladigan tartib-qoidalar majmuasi, ketma-ketligi sifatida ushbu bilimlarni tizimlashtirishni, talab qilinadigan jarayonlarni izlashni, ya’ni loyihalashtirishni talab qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarda komponentlar ajralib turadi: mazmun va protsessual. Shuning uchun loyihalashda o‘quv topshiriqlarining mazmunini tanlashga, faoliyatning protsessual masalalariga, shu jumladan maqsadlarga erishish natijasida ushbu faoliyatni baholashga murojaat qilish kerak. Pedagogik texnologiyalar pedagogik voqelikka qarashni amalga oshirishni kutayotgan rivojlanish potentsiallari majmui sifatida belgilaydi. Bo‘lajak pedagogik faoliyatni o‘ylash, rejalashtirish bosqichida pedagogik texnologiyalarni loyihalash haqida gapirish mumkin. O‘qituvchilarning texnologik madaniyatini shakllantirish darajasi bevosita bo‘lajak o‘qituvchi shaxsining rivojlanish darajasiga bog‘liq deb hisoblaymiz. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsining rivojlanish darajasi ushbu shaxs rivojlangan kontekstda ushbu universal madaniyat turining qadriyat tuyg‘usini o‘zlashtirish darajasiga bog‘liq.

Texnologik madaniyatning zamonaviy ustuvor universal turi - texnologik mazmunini o‘zlashtirgan holda, bo‘lajak o‘qituvchi bir vaqtning o‘zida ushbu zamonaviydan oldingi universal madaniyat turlarining mazmunini o‘zlashtiradi; bo‘lajak o‘qituvchi shaxsining o‘zi juda murakkab tizim bo‘lib, madaniyatning

universal turi - texnologik kontekstda pedagogik qiymat ma'nolarini yaratishga qodir va kasbiy pedagogik ta'lim darajasi pirovard natijada unga bog'liqdir.

Shu bilan birga, texnologik madaniyat - bu shaxsiy ta'lim bo'lib, hayotning qadriyatlari va mazmunini tushunish va qayta ko'rib chiqish orqali texnologik madaniyat tashuvchisi shaxsiy madaniyatning barcha boshqa turlarini o'z vaqtida moslashtirish va adekvat rivojlanishini ta'minlaydi. Texnologik madaniyat tabiatan ma'naviy tarbiyadir. Ma'naviyat insonning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojining paydo bo'lishiga asos bo'lib, so'ngra texnologik madaniyatning rivojlanishida ana shu o'z-o'zini rivojlantirishni ta'minlovchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. O'z vazifalarini amalga oshirish usuliga ko'ra, texnologik madaniyat psixologik shakllanish - inson ongining ma'lum bir rivojlanish darajasidir. U insonning shaxsiy xususiyatlarini birlashtiradi. Bundan tashqari, texnologik madaniyat axloqiy tarbiya bo'lib, u haqida axloqiy madaniyatning bir turi sifatida gapirish mumkin.

Bizning fikrimizcha texnologik madaniyat, zamonaviy o'qituvchining kompetensiya modelining ajralmas qismidir. Shu sababli, ko'p bosqichli ta'lim sharoitida har xil turdagi, ayniqsa umumiy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga e'tibor qaratish juda zarur.

Texnologik madaniyatni shakllantirish modelining asosi o'zaro bog'liq bo'lgan tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: maqsad, vazifalar, tamoyillar, mazmun, tashkiliy shakllar, usullar, vositalar.

Texnologik madaniyatni shakllantirishning maqsadi: zamonaviy sharoitda bo'lajak o'qituvchining texnologik madaniyatini shakllantirish jarayonini modernizatsiya qilish.

Vazifalar: talabalar tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan texnologik bilimlarni, qobiliyatlarni, ko'nikmalarni o'zlashtirish; gumanistik pedagogika talablarini hisobga olgan holda ularning texnologik dunyoqarashi va tafakkurini shakllantirish; kasbiy pedagogik faoliyat normalari, tamoyillarini o'zlashtirish, o'quv va mehnat faoliyatini birlashtirish, bo'lajak o'qituvchilarni ushbu faoliyat turlariga kiritish; ularning faol professional pozitsiyasini shakllantirishdan iboratdir. Natija mustaqil pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan texnologik madaniyatga ega bo'lgan professional malakali o'qituvchini tayyorlashdir.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1.Муслимов Н.А. Бўлажак касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантириш. Монография. – Тошкент: Фан, 2004. – 128 б.

2.Муслимов Н.А. Касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантиришнинг назарий-методик асослари. Пед. фан. докт. Дисс – Тошкент, 2007. – 45 б.

3. Муслимов Н.А., Қўйсинов О.А. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлашда мустақил таълимни ташкил этиш. Методик қўлланма. – Тошкент: ТДПУ, 2006. – 46 б.

4. Қўсинов О.А. Компетентли ёндашув асосида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий-педагогик ижодкорлигини ривожлантириш технологияси. Пед. фан. док. дисс. – Т., 2019. – 218 б.

5. Шомирзаев М.Х. Мактаб технология таълимида миллий хунармандчиликнинг спектрал-вариатив компонентларини фанлараро такомиллаштириш. Педагогика фанлари бўйича докторлик (ДSc) дисс. - Тошкент, 2021. – 219 б.

6. Шомирзаев М.Х. Мактаб технология таълимида миллий хунармандчиликнинг спектрал - вариатив компонентларини фанлараро такомиллаштириш. Монография. -Т.: Tafakkur, 2020. - 330 б.

7. Shomirzayev, M.Kh. (July, 2020). Technology of Educational Process in School Technology Education. The American Journal of Social Science And Education Innovations. Impact Factor 5.366 № 02. P. 212-223. (www.usajournalshub.com/index.php/tajssel).

8. Shomirzayev, M.Kh. (30 July, 2020). Developing Educational Technologies in School Technology Education. The American Journal of Social Science And Education Innovations, Impact Factor 5.26, P.II/VII 51–57. (www.usajournalshub.com/index.php/tajet)